

Motion till riksdagen

1986/87:Jo757

Kerstin Ekman m. fl. (fp)
Miljöskyddet av kusthaven

Mot.
1986/87
Jo757 – 759

Människan har alltid varit lockad av havet. Redan långt innan hon lärt sig att navigera efter stjärnorna seglade hon i bräckliga farkoster, trotsade faror, lät sig föras av strömmarna mot okända mål. Sedan urminnes tider har människan hämtat sin näring ur havet. Dess rikedomar har bidragit till föda och välbefinnande. I litteraturens värld framställs ofta havet som ett levande väsen med en egen vilja; ibland lugnt och stilla, ibland upprört och trotsigt, men alltid med en egen okuvlig vilja.

Men havet är inte oförstörbart. Tvärtom, är det mycket sårbart: föroreningar får snabb spridning över väldiga områden eftersom haven är ett sammanhängande och globalt ekosystem och genom att strömmar kommunicerar både horisontellt och vertikalt. Inte ens avlägsna havsområden som Norra och Södra Ishaven är skyddade: plankton och fisk, pingviner och isbjörnar är påverkade av DDT och andra gifter.

Nedsmutsningen är oerhört omfattande: oljeutsläppen beräknas varje år till sex miljoner ton. Ständigt tillkommer kemikalier med nya och okända egenskaper — det rör sig om mellan 1 000 och 2 000 nya ämnen varje år. Till detta kommer de rent fysiska förändringar, som världens kusthav utsätts för: konsekvenser av avfallsdumpning, dränering och torrläggning. Ofta förstörs de grunda kust- och mynningsvikarna, som utgör lekområden för fisken. När naturen skadas förstörs samtidigt viktiga ekonomiska värden.

De svenska kusthavens situation

Även de svenska kusthaven hotas. Problemen är av skiftande karaktär. Vi skall kortfattat beröra dem i det följande.

1. Övergödningen

Övergödningen är ett snabbt växande problem. I Östersjön är allt vatten under 100–150 meters djup syrefritt och praktiskt taget dött. På grund av den speciella skiktningen av salt och sött vatten i Kattegatt och Skagerrak är västkusthaven än känsligare för kvävetillförsel än Östersjön.

Förenklat kan övergödningen beskrivas så att för mycket kväve leder till en överproduktion av smådjur, växter och alger, som förbrukar syre under förruttelsen med resultatet att stora bottenytor kan bli helt utan syre.

Kattegatt lider av syrebrist över stora områden. För varje år under 1980-talet har situationen förvärrats. Under den gångna hösten var den värre än någonsin tidigare. Forskare uppskattar att en tredjedel av Kattegatts bot-

tenyta var allvarligt skadad av syrebristen, det gäller således långt mer än bara den uppmärksammade Laholmsbukten.

Fisken flyr de syrefattiga områdena, det leder till massfångster i utkanterna. Men fisken är i så dålig kondition att den dör redan i trålen. Havskräftan är nästan helt borta. Ingen vet om den någonsin kan komma tillbaka: i flera år har havsdöden trätt på "havets kapital". När djursamhällena på havsbottnen är döda är det sannolikt för sent för att en återväxt skall vara möjlig.

Fiskdöden får mycket svåra ekonomiska konsekvenser. I t. ex. Halland finns 300 verksamma fiskare. För dem är de väldiga fångsterna efter "fiskrusningarna" illavarslande tecken på en framtid, när de inte längre kan försörja sig på fisket. Vanmakten växer bland västkustens fiskare.

En expertgrupp från länsstyrelserna i Hallands och Kristianstads län med uppdrag att föreslå åtgärder mot havsföroreningarna pekar på tre huvudsakliga källor till övergödningen: atmosfäriskt nedfall av kväve, utsläpp av fosfor och kväve från kommunala reningsverk samt kväveläckage från jord- och skogsbruk.

Den sistnämnda källan är dominerande: kvävetillförseln till Laholmsbukten är i genomsnitt 5 000 ton per år. Av detta kommer 65 % från åkermark. Som jämförelse kan nämnas att knappa 30 % förs in från oceanerna med djupvattnet.

Åarna — Nissan, Lagan, Stensån och Fylleån — sköljer ut tonvis med kväve flera mil ut från stränderna. I Laholmsbukten är kvävetillförseln fyra gånger så stor som för några år sedan. Det beror delvis på att jordbruket under flera decennier har erövrat ny mark: de ursprungliga vattendragen har dikats ut eller tvingats ner i kulvertar där växter och djur inte kan leva. Därmed finns det inget liv, som naturligt kan ta upp kväve på vattnets väg mot havet.

Mängden kväve ökar hela tiden: genom ekonomiska bidrag lockar regeringen jordbrukarna att lägga jorden i träda. Följden blir att de nakna åkrarna läcker kväve. Vid de stora svinfabrikerna lägger man ut stallgödsel på tjälmarken: från luften ser det ut som stora bruna rektanglar. På den jord som brukas bland annat för att få fram mat till svinuppfödningen sprids väldiga mängder handelsgödsel. Allt detta är faktorer, som bidrar till att övergöda havet.

Regeringen har förklarat Laholmsbukten och Öresund som "föroreningskänsligt område". Men det räcker inte: de senaste årens allvarliga tecken tyder på att hela Kattegatt måste förklaras som föroreningskänsligt. I framtiden är det rimligt att diskutera om även Skagerraks kustområden måste betraktas som föroreningskänsliga.

Regeringen bör upprätta ett handlingsprogram med konkreta förslag till åtgärder för dessa kustområden. Detta bör ske i samarbete dels mellan berörda länsstyrelser, dels med de danska och norska myndigheterna. Även våra grannländer bär en viktig del av skuldbördan när det gäller havsföroreningarna.

Det är därför viktigt att förstärka det internationella samarbetet kring kusthaven. I dag arbetar en lång rad kommissioner på området, men tyvärr med bristande samordning. Vi föreslår därför att en särskild Nordsjökommission tillsätts liknande den som finns för Östersjön.

De viktigaste åtgärderna måste syfta till att minska kväveläckaget från åkermarken. Det är nödvändigt att jordbrukspolitikens miljö och resursmål prioriteras lika högt som övriga målsättningar. Jordbruksregleringen måste i grunden förändras med målsättningen att åstadkomma en mer miljövänlig produktion. På lång sikt är det nödvändigt att sträva efter en betydligt mindre intensiv djurproduktion. Då skulle man minska de stora mängderna stallgödsel som kommer från dagens intensiva djurfabriker. På lång sikt är det också nödvändigt att återställa en del av den naturliga vattenavrinningen.

Exempel på mer kortsiktiga åtgärder är att:

- ge statliga bidrag till odling av kvävebindande mellan- och långgrödor. Detta bör ersätta det trädesbidrag, som i dag används för att minska överskottsproduktionen.
- genom ökade avgifter minska användningen av handelsgödsel. Det skulle sannolikt vara betydligt effektivare än den individuella rådgivning, som diskuteras i dag.

2. Gifterna

För en tid sedan upptäckte forskare förvånansvärt höga halter av dioxin i krabbsmör från krabbor högt upp längs västkusten. Gifterna kan både härstamma från lokala utsläpp, t. ex. från cellulosaindustrin, och vara ett storskaligt problem. De kan då spridas såväl via luften som genom den s. k. Jutiska strömmen. Gifterna sköljer då in mot kusten från Europas industristäder.

Vi har vant oss vid att giftproblemet är störst i Östersjön. Där har forskare och naturvårdsexperter sedan lång tid iakttagit mycket svåra skador på sälar och fåglar. Sälarna har förstörda inre organ, frätsår på skelettet och svårigheter att föröka sig vilket på sikt leder till att sälstammen utarmas. Eftersom sälen finns högt uppe i näringskedjan illustrerar det vilka skador, som kan drabba människan.

Fåglarna har också giftskador. Ett mycket tydligt tecken är att äggskalens är så tunna att de krossas av de ruvande honorna.

Gifterna i havet finns i hundratals. Ofta rör det sig om okända substanser, som undan för undan ackumuleras. Det oroväckande är att forskningen vet mycket litet om gifternas sammanlagda verkan och vad som händer när de bygger under varandra. *Ett* vet vi dock: gifterna riktas direkt mot människan och hennes hälsa.

Statens naturvårdsverk har hos regeringen begärt att få medel för att starta ett myndighetslaboratorium. Bakgrunden är att nästan all forskning på området handlar om dioxinets verkningar därför att det inte finns något laboratorium med kompetens att analysera de kemiska produkter och processer, som har motsvarande komplexitet som dioxinet. Det sker heller inte någon kontinuerlig provtagning. Enligt vår mening är det naturligt att ett sådant laboratorium ligger under naturvårdsverkets ledning. Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett förslag i denna riktning.

Massaindustrin är den industribransch, som släpper ut mest restavfall. Utsläppen av klorerade ligniner från massafabrikenas blekeriprocesser har betydande och kvarstående effekter på recipienten. Årligen släpper

industrierna ut ca 100 000 ton avloppsvatten längs Östersjöns, Bottenhavets och Bottenvikens kuster.

Det är nödvändigt att dessa utsläpp elimineras helt. Genom en miljöavgift på den här typen av utsläpp kan utvecklingen mot slutna massfabriker påskyndas. På olika sätt bör användningen av oblekt papper stimuleras.

De åtgärder som har vidtagits för att minska PCB-användningen har inte lett till mer än mycket långsamt minskande halter i Östersjön. Det gör det nödvändigt att införa ett totalförbud mot all användning av PCB. Regeringen bör agera för att liknande restriktioner införs i övriga stater runt Östersjön.

För drygt ett halvår sedan tillsatte regeringen en aktionsgrupp mot havsproblemen. Men enligt vår mening präglas arbetet av senfärdighet. Medan sammanträdena pågår växer problemen. Det motiverar att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag till åtgärder.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att ett handlingsprogram mot havsföroreningarna för Öresund, Kattegatt och Skagerrak skyndsamt utarbetas,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett myndighetslaboratorium,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om initiativ till en särskild Nordsjökommission,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om situationen i Östersjön.

Stockholm den 26 januari 1987

Kerstin Ekman (fp)

Kenth Skårvik (fp)

Erling Bager (fp)

Christer Eirefelt (fp)

Karin Ahrland (fp)

Kjell-Arne Welin (fp)

Bengt Harding Olson (fp)

Leif Olsson (fp)

Kerstin Keen (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Margareta Fogelberg (fp)

Siw Persson (fp)

Margareta Mörck (fp)